

9. В Луцке // *Киевская мысль*. – 1916. – 4 июня. – С. 2.
10. В Дубно и Луцке // *Юго-Западный край*. – 1916. – 1 июня. – С. 3.
11. В Луцке // *Юго-Западный край*. – 1916. – 1 июня. – С. 3.
12. В Луцке // *Киев*. – 1916. – 6 июня. – С. 4.
13. *Австрийцы в Дубно (рассказ жителя)* // *Киевская мысль*. – 1916. – 21 июня. – С. 4.
14. *Поездка в Дубно* // *Киевская мысль*. – 1916. – 5 июня. – С. 2.
15. *Голод в Ковеле* // *Жизнь Волыни*. – 1916. – 3 февраля. – С. 4.
16. В Луцке и Владимирволинске // *Жизнь Волыни*. – 1916. – 19 февраля. – С. 4.
17. *Вести из Владимирволинска* // *Жизнь Волыни*. – 1915. – 27 ноября. – С. 3.
18. А. Брынский / *Поездка в Дубно* // *Киевская мысль*. – 1916. – 5 июня. – С. 2.
19. *Оставление Ровны* // *Юго-Западный край*. – 1915. – 30 августа. – С. 2.
20. *Хищническая рубка лесов* // *Юго-Западный край*. – 1916. – 14 апреля. – С. 4.

Костянтин ЗАВАЛЬНЮК, Ігор ЖУРАВЛІВСЬКИЙ (Вінниця)

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА У ПРОРОЦТВАХ

Одним із найдавніших, усталених архетипів людської свідомості є віра у різного роду знамення та пророцтва. Чимало освічених людей у всі часи, не кажучи вже про широкій загал, приділяли їм велику увагу, вбачаючи у них відбиток майбутніх подій.

«Подібно до того, - писав відомий греко-римський історик Плутарх, - як про наміри та розпорядження царів і воєначальників далекі від влади люди дізнаються через оголошення глашатаїв, вогняні сигнали і звуки труб, а своїм наблизенням і довіренням вони повідомляють про це самі, так і божество лише зрідка і з небагатьма вступає у безпосереднє спілкування, а багатьом іншим подає знаки, на яких базується так звана мантика» [8, с. 528].

До числа таких знаків людство небезпідставно відносило комети, сонячні та місячні затемнення. Загальновідомо, що з появою комети Галлея у 1066 році пов'язували криваві міжусобиці у Київській Русі та нашествя кочівників, а також норманське завоювання Англії, у 1453 році – завоювання турками – османами Константинополя, а у 1986 році – Чорнобильську катастрофу. Російсько – японську війну 1904-1905 років, а також народні виступи цього періоду пов'язували з кометою Бореллі.

Спостерігали зловісне знамення і напередодні Першої світової війни. Цього разу у небі розгорілася так звана «Комета війни» (С/1913 У1), відкрита ПаблоДелаваном 27 жовтня 1913 року. До всього цього додалося повне сонячне затемнення, яке спостерігалось у серпні 1914 року мільйонами людей. Відомий російський художник Аполлінарій Васнецов, який 8 (21) серпня 1914 року спостерігав це затемнення в горах Криму біля Феодосії, під враженням від побаченого створив дивовижне полотно під назвою «Сонячна корона (біля Карадагу)».

Б. Л. Пастернак у повісті «Охоронна грамота» дає чудовий опис цього явища, що захопило його зненацька у Петровському маєтку міста Алексіна, а письменниця – перекладач Т. О. Аксакова - Сіверс у своїх «Сімейних хроніках» зауважує: «Спостерігали сонячне затемнення... Літо 1914 року було насичене «знаменнями небесними». Там же вона змальовує і дивну метеорну активність першої половини липня: «Ніколи, ні раніше, ні пізніше я не бачила такої кількості падаючих зірок – вони перетинали небо у всіх напрямках, котилися вогняним потоком ... Хто б міг подумати, що це – одна з останніх ночей Російської імперії».

Ще гнітючіше враження сонячне затемнення справило на солдатські маси, що дуже влучно підмітив у романі «Серпень чотирнадцятого» О. І. Солженіцин: «...Як перейшли німецький кордон, було повне сонячне затемнення... Солдати хрестилися поспіль і гуділи: «Не до добра! ... Ой, неспроста...»... Як військове випробування Росії – так сонячне затемнення!» [7, с.4-5].

Напередодні війни увагу найширших кіл населення привертало й інше таємниче небесне явище - неодноразова поява небесних об'єктів, котрі народний поголос за традицією вважав ворожими «аеропланами» та «дирижаблями». Повідомлення про спостереження таких об'єктів впродовж кінця 1912 – початку 1913 року не сходили зі сторінок преси Німеччини, Англії, Росії та інших країн. Так, у березні 1913 року російські газети повідомляли: «Телеграми отримані зі станції Гайворон, Генріхівка, Гайсин, Жмеринка та інших. З Гайсина унтер-офіцер Ольшанський телеграфує: «В годину ночі з'явився аероплан, який йшов з боку Гайворона з півдня, дійшов до Гайсина і повернув на південний захід в напрямку Жмеринки. Освітив всю місцевість. В цей час на далекій віддалі з'явився інший аероплан. Він летів з північного заходу, від австрійського кордону. Перший аероплан, з огляду на появу другого, відійшов

вбік, опустився донизу і зник. Другий різко повернув назад і пішов по своєму шляху обережно, дуже високо» [4, с.149].

Все ж, зазначені об'єкти не могли бути ні аеропланами, ні дирижаблями, оскільки за своїми технічними характеристиками вони значно випереджували можливості своєї епохи. Так, скажімо, вони чомусь здебільшого з'являлися взимку, до того ж у вечірній або нічний час. До того ж, у документах того часу містяться згадки про сильну освітленість цих «аеропланів» та про їх здатність освітлювати земну поверхню. Також існують свідчення про їх тривале, нерухоме зависання у небі, переміщення по складних траєкторіях, раптову зміну курсу і т. п. Усіма цими характеристиками володіють об'єкти, відомі нині як НЛО. До речі, спалах їхньої активності на Землі завжди спостерігається напередодні багатьох важливих, глобальних подій. Так було, скажімо, у 1989 – 90 роках напередодні розпаду СРСР, чи у 1957-1959 роках перед початком космічної ери в історії людства. Так було і цього разу, перед першою світовою війною в новітній історії...

Очевидно, що справжню суть подібних «небесних знамень» добре розуміли «посвячені» (члени таємних езотеричних товариств), а також «вісники вищої реальності», - різного роду провидці, віщуни, пророки. До числа таких людей, безсумнівно, належав відомий художник, дослідник, учений, письменник планетарного масштабу Микола Костянтинівич Реріх. Миколу Реріха справедливо називають майстром віщих полотен після того, як дослідники його мистецтва, склавши список його творів з 1897-го по 1947 рік, відкрили, що багато з них є символічними передбаченнями майбутніх подій. У 1901 році, приміром, він виставив картину «Зловісні», де зображено чорних ворон на тлі сірих скель, похмурого моря і хмарного неба. Це було передчуття страшних війн ХХ століття. В 1913 році Реріх створив картину «Справи людські» - групу сивих старців, що дивляться на руїни міста з подивом і смутком. У «Градї приреченому» (початок 1914 р.) показано білокам'яне місто, обвите величезним пітоном, що символізує ворожі сили, які руйнуватимуть місто. Картина «Корони», виставлена в Петербурзі приблизно в той же час, показує трьох королів з мечами, корони яких позлітали з їхніх голів і зезають у хмарах. Ця робота віщувала кінець династій Гогенцоллернів, Габсбургів і Романових у Першій світовій війні, що розпочалась через кілька місяців.

У березні 1914 року Микола Реріх виставляє картину «Вогненне саяво», на якій зображено рицаря, котрий стоїть поруч з левом перед замком, на тлі охопленого полум'ям неба. Коли армії кайзера Вільгельма пронеслися по Бельгії в серпні того самого року, пророцтво збулося. Картина уособлювала короля Бельгії Альберта у вогні війни, про що говорив, пояснюючи задум своєї картини, і сам Реріх [11, арк. 162-163].

Сучасник М. Реріха, поет-символіст Велимир Хлебников (1885 - 1922), який відкрив числові «закони часу», в книзі «Учитель та учень», що побачила світ у травні 1912 року, прямо запитував: «Чи не слід очікувати у 1917 році падіння держави?» [1, с.140]. В грудні 1916 року, впевнений не лише в близькій революції, але й у неминучій громадянській війні, він писав рідним з казарми 90 – го запасного піхотного полку, називаючи точну її дату: «Це лише 1 S року, поки зовнішня війна не перейде у мертвий зиб внутрішньої війни» [1, с.141].

Цікаво, що влучними прогнозами-передбаченнями у цей час відзначалися і відомі державні діячі. Досить пригадати «залізного канцлера» Німеччини Отто фон Бісмарка (1815-1898), який сказав, що нова війна найшвидше виникне «через якусь дурницю на Балканах» [10]. Перша світова, як відомо, спалахнула через постріл боснійського гімназиста Гаврила Принципа в австрійського ерцгерцога Франца Фердинанда. Згодом, вже після початку Першої світової війни військовий міністр Великобританії лорд Герберт Кітченер (1850 - 1916) стверджував, що війна триватиме не менше трьох років. Але найближче всіх до істини підійшов член Державної ради Російської імперії Петро Миколайович Дурново (1845-1915), який у доповідній записці царю в лютому 1914 року писав: «Головний тягар війни безсумнівно випаде на нашу долю. Роль тарана дістанеться нам. У переможеній країні неминуче вибухне соціальна революція. Німеччині, у випадку поразки, доведеться пережити не менші соціальні потрясіння» [7, с. 5].

Про майбутні криваві події писали й визначні пророки минулого. На думку автора, найдавніші звістки із даної тематики можна зустріти у відомого середньовічного вченого-алхіміка Альберта Великого (бл. 1193-1280), який писав, що «Німеччина тричі буде на краю перемоги за період що, дорівнює 700 років. Вона тричі майже оволодіє світом» [5, с. 122].

Вперше Німеччина ледь не оволоділа світом у XIV ст., коли правив Карл I (1520-1556) із династії Габсбургів (під його владою знаходилася і Священна Римська імперія і Іспанія). Друга спроба була за Гогенцоллернів (Перша світова війна) і третя – в середині ХХ ст., коли нацисти на чолі з Гітлером розпочали Другу світову війну.

Писав про Першу світову війну і найвідоміший із пророків у світовій історії Мішель де Нотр-Дам,

більше відомий як Нострадамус (1503-1566). Зокрема, у центурії IV (катрен 52) є місце, що дуже нагадує опис хімічної атаки під Іпром 22 квітня 1915 року:

«Став запах лимону отрутою та димом,
А вітер гнав дим на загони солдат.
Задуха від отрути ворогу нестерпна,
І з міста буде облога знята» [6, с. 63].

До числа найдавніших і найзагадковіших пророцтв про Першу світову війну відноситься також так зване «пророцтво про Антихриста» монаха Йоганна, записане ще у 1600 році. Ось найхарактерніші уривки з цього пророцтва, в яких досить легко упізнати події часів Першої світової війни: «Справжній Антихрист буде один із государів свого часу, син Лютера, він буде закликати Бога і видавати себе за посла Божого».

«У нього буде лише одна рука; але його незліченні війська, які візьмуть девізом: «З нами Бог», будуть здаватися пекельними легіонами».

Вільгельм II, як відомо, був сухоручкою, а на пряжках поясів пруських солдатів красувався напис: Gottmituns. – З нами Бог.

«Його обманні слова будуть подібними до християнських, але дії будуть Неронові та інших римських гонителів; в гербі його буде орел, і інший орел в гербі його прибічника, іншого злобного монарха (очевидно, австро-угорського імператора Франца Йосифа I. – Авт.)».

«Цей останній – християнин, але він помре, проклятий Папою Бенедиктом, який буде обраний на початку царювання Антихриста».

Папа Бенедикт XV (1914-1922) був обраний 20 серпня (3 вересня) 1914 року на початку війни.

«Для того, щоб перемогти Антихриста, потрібні об'єднані зусилля всіх королівств, тому що півню, леопарду та білому орлу не справитися з чорним орлом, якщо молитви та обітниця усього роду людського не допоможуть їм» [9, с. 8].

Чи варто й нагадувати, що за наведеними символами досить легко вгадуються країни – союзники у Першій світовій війні: Франція (півень), Великобританія (леопард) та Російська імперія (білий орел).

Приблизно у 1750-1825 роках жив Мюльхязль, загадковий «лісовий пророк» з Баварії. Ясновидець передбачив, що початок першої великої війни ХХ ст. припаде на той час, коли буде збудована залізниця від Кальтеннека до Деггендорфа. Він точно окреслив напрямом, по якому і була прокладена ця дорога, відкрита для руху 1 серпня 1914 року. Також, за Мюльхязлем, війні передували такі події, як будівництво Палацу нібелунгів у Пассау, прокладення гудронових шосе та поява над Баварським лісом дирижабля («білої риби» у небі) [3, с. 63].

Відомий і такий факт. У 1849 році пруський наслідний принц Вільгельм після придушення заворушень у Баденському герцогстві відвідав у селі. Фієнсбург чаклунку, фрауШнеєман, яка славилася своїми пророцтвами.

- Яка доля чекає мене? – запитав Вільгельм.
- Ви будете німецьким імператором.
- В якому році?

Ясновидиця написала цифру року, 1849, потім цифри, що її складають, і склала все разом: $1849+1+8+4+9=1871$.

- У 1871, - відповіла вона.
  - А в якому році я помру? – побажав дізнатися принц.
- Чаклунка знову написала цифри: $1871+1+8+7+1=1888$.

- У 1888, Ваша величносте.

Майбутній імператор Вільгельм I, об'єднувач Німеччини, дуже схвильований цими двома передбаченнями, запитав востаннє: чи довго проіснує Німецька імперія і коли вона буде зруйнована?

- Втретє ясновидиця склала цифри: $1888+1+8+8+8=1913$, потім цифри отриманого року – $1+9+1+3=14$.
- У 1913 або у 1914-му.

Роки підтвердили передбачення чаклунки: принесли з собою Садову, війну з Францією, проголошення Німецької імперії, смерть старого імператора та початок світової війни, що, по суті, вирішив долю імперії [9, с.7].

Можна згадати і французьку провидицю мадам де Теб (справжнє ім'я - Анна - Вікторія Саварі), яка випускала щорічні альманахи зі своїми пророцтвами. В альманасі за 1913 рік вона, зокрема, написала: «Німеччина загрожує усій Європі і Франції, зокрема...Після цього (війни – Авт.) ні Пруссія, ні Гогенцоллерни не збережуть свого високого становища. Як я неодноразово підкреслювала, дні кайзера полічені, і після цього в Німеччині відбудуться значні зміни, я маю на увазі термін його правління, а не

тривалість життя» (дійсно, монархія в Німеччині була повалена внаслідок Листопадової революції 1918 р., а сам Вільгельм II спокійно дожив до 1941 року). Також мадам де Теб натякала у прогнозі, що ерцгерцог Фердинанд ніколи не стане імператором Австро-Угорщини: «Принц, який збирається зійти на престол, не буде царювати; замість нього правити буде молода людина, яка на цей момент навіть не підозрює, що на неї очікує».

Все ж, попри похмурі пророцтва та знамення, траплялися і події, що вселяли віру та надію і змушували замислитися над сенсом життя. Так, 13 травня 1917 року в Португалії поблизу містечка Фатіма кілька дітлахів помітили у небі яскраву світло – зелену кулю, всередині якої знаходилася чарівна діва. Під час своїх наступних з'явлень Діва повідомила людей про близьке закінчення Першої світової війни та довгоочікуваний мир. Водночас вона попередила: якщо люди не перестануть ображати Бога, то в часи П'я ХІ (1922 - 1939) почнеться нова, страшніша війна. «Щоб перешкодити цьому, - сказала Діва, - я прийду вимагати посвячення Росії Моєму Непорочному Серцю і спокутного причастя в кожну першу суботу. Якщо мої прохання будуть почуті, Росія повернеться і настане мир. В протилежному випадку Росія розповсюдить свої хибні погляди на весь світ, що приведе до війни і до гонінь на церкву» [2, с. 78]. На жаль, кривава більшовицька секта, що прийшла до влади в колишній Російській імперії восени 1917 року, не лише не прислухалася до настанов Вищого Розуму, але й кинула йому відвертий виклик. Що вийшло із того – загальновідомо...

Таким чином, Небеса завжди прагнули донести до людей свою волю, нагадати їм про існування вищих, сакральних Істин. Однак, люди в основній своїй масі залишалися байдужими, сліпими та глухими до «небесних знаків», як і в часи старозаповітних пророків.

Теодор ЗВАРИЧ, Андрій КОРЧАК (Броди)

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА НА БРІДЩИНІ У СПОГАДАХ ОЧЕВИДЦЯ МИХАЙЛА ЗВАРИЧА

Загальні зауваження

На відміну від подій Другої світової війни, з часу якої залишилося ще досить багато очевидців, Перша світова війна представлена у спогадах доволі таки слабо. І звісно, що для цього є об'єктивні причини. На відміну від тих людей, які ще пам'ятали Першу світову війну, сучасникам подій Другої світової війни вдалося дожити до того часу, коли у Східній Європі рухнули тоталітарні комуністичні режими і настала можливість вільно говорити про пережите минуле. Отож, коли у руки дослідників потрапляють спогади простих людей з більш ранніх часів ніж 1920-1950-ті рр., їх у повному розумінні слова, можна вважати унікальними матеріалами, які, на нашу думку, встановлюють набагато ближчий контакт з минулою дійсністю ніж іншого роду історичні джерела.

Загальні відомості про спогади Михайла Зварича

Одним із таких мемуарних джерел, в якому, зокрема йде мова і про події Першої світової війни на Брідщині є рукописні спогади уродження с. Тетильківці, а в пізнішому мешканця містечка Підкамінь – Михайла Зварича (1903-1992).

Свою оповідь М.Зварич, як він сам зазначає, почав писати у 1976 р. Останні замітки припадають на 1983 р. Текст складається зі 40-а (часом не завжди повних) сторінок і поміщений в «Тетради для технических записей» (формат А4), які виготовлялись в радянські часи. Оповідь доповнена 5-ма схемами. Відносно довге написання невеликого за об'ємом тексту, очевидно, обумовлене віком та станом здоров'я автора. М.Зварич почав писати рукопис у віці 73-х, а завершив у віці 81-го року. Після смерті автора в 1992 р. рукопис зберігається в його нащадків у Підкамені, а його копії – в Бродівському історико-краєзнавчому музеї та приватних архівах співавторів даної статті.

Історична цінність рукопису

Охоплений в спогадах історичний період припадає на ХІХ-ХХ ст. Історії з ХІХ ст. Михайло Зварич почув від свого Дідуня – Івана Демида (1844-1941); події ХХ ст. пережив сам. Таким чином практично вся інформація, наведена в рукописі, є оригінальною, тобто не списаною і має джерельний характер до історії сіл Тетильківці, Накваша та містечка Підкаменя, а також багатьох людей, які там в свій час проживали чи проживають.

Іншою цікавою стороною спогадів є не тільки родинні історії, але оригінальні розповіді про панщину, її скасування, боротьбу з п'янством, австро-російський кордон та розвинуту на ньому контрабанду – пачкарство, події Першої світової війни, боротьбу за незалежну Україну, життя за Польщі, панські маєтності,